

Söyleşi: Talât Sait Halman - İskender Savaşır: "Hayat ve Edebiyat Üzerine"

[Aralık 24, 2019](#)

İskender Savaşır: İsterseniz hayat hikâyenizle başlayalım konuşmaya.

Talât Sait Halman: Çok karışık, dağınık, savruk bir hayat; onun için çok uzun sürebilir ama kısaca anlatmaya çalışayım. Çocukluktan başlamamı istiyorsunuz sanıyorum. 7 Temmuz 1931'de İstanbul'da doğdum. Kadıköy'de büyüdüm. İlkokulu bitirdikten sonra Robert Kolej'in orta kısmına verdiler beni. Robert Kolej'den mezun oldum sekiz sene orada okuduktan sonra. Bir süre İstanbul'da çalıştım. Amerika'ya gittim 1952 yılında. Columbia Üniversitesi'ne girdim. Uluslararası İlişkiler ve Siyasal Bilgiler dalında okudum. Ya akademik hayata girerim o alanda yahut da hariciyeci olurum diye düşünüyordum. Fakat oradayken asıl büyük aşkımla olan ve çoktan üzerinde çalışmaya başladığım edebi konulara daha çok merak sardım. Columbia Üniversitesi'nde Amerikalı ve İngiliz edebiyat profesörleri vardı; onların derslerini de izliyordum bir yandan. Sonra ben hariciyeci olmayacağım, akademik hayata girmek istiyorum ama daha çok kültür ve edebiyat alanında çalışmak istiyorum diye düşündüm. Fakat o sıralarda evlendim, çocuğum oldu. Hayatımı kazanmak zorundaydım. Tamamıyla tesadüf eseri olarak bir plak perakende şirketine girdim.

Savaşır: Bu yönünüzü bilmiyordum.

Halman: Beş senemi verdim o işe [gülüyor]. Küçük bir işti; o zamanlar asgari ücret olan saati bir dolardan çalışıyordum. Kısa bir süre sonra şirketin kurucusu ve patronu olan zat beğendi çalışmamı; kendisine asistan yaptı. Edebiyata merakım olduğu için radyo reklamları, New York

Times gazetesi için şirketin reklamlarını yazabiliyordum. İşi epey öğrendim ondan fakat genç yaşlarda, elli bir yaşında kalpten vefat etti. Tek kişiye ait olan bir şirketti. Karısı hiç ticaretle ilişkisi olmayan bir kadıncağızdı. Oğulları daha küçüktü. Aile dedi ki, “Bu işi vefat eden babamız kimseye öğretmedi, sana öğretti, şirketin idaresini sen üstüne alırsın?” Ben de, “Seve seve!” dedim. Aldım ama kısa bir süre sonra öğrendik ki iflas durumuna çok yakınmış şirket. O zaman çok çetinleşti işler tabii [gülüyor]. Sebat ettim, vazgeçmedim, bırakmadım, gayet iyi çalıştım, o şirketi iflastan kurtardım; anonim şirket haline getirdim. Ticari hayatta, erken bir yaşta, hiç istemediğim halde, aslında hiç zevk almadığım halde bir başarıım oldu böylece. 1960’a kadar o işte kaldım. 60’larda askerliği gecikenlere çok baskı yapılırdı Türkiye’de. Eve gelmişler, “Ne zaman gelecek yedek subaylık için?” diye sormuşlar. Annem çok hassastı bu konularda. Ben de hassastım doğrusu; çünkü babam amiraldi. Bir amiralin oğlunun asker kaçağı gibi görünmesi ihtimali belirecek diye ben de çok endişeliydim. 60’ta döndüm. Askerliğimi yaptım. Askerlik tam bir vakit kaybı olacak diye endişe ediyordum fakat hayatımın en ilginç dönemlerinden biri oldu; çünkü büyük bir talih eseri olarak yedek subay çıkar çıkmaz beni o zaman yeni kurulmuş olan Devlet Planlama Teşkilatı’nın Yayın ve Temsil Şubesi başkanı olarak, o bölümü kurmak ve yönetmek üzere tayin ettiler. Bir buçuk sene o işi yaptım. Birinci beş yıllık kalkınma planı hazırlanıyordu.

Savaşır: Peki nasıl oldu DPT ile bu ilişki? Sizin Uluslararası İlişkiler uzmanlığınızdan ötürü mü?

Halman: Galiba daha çok dostluk vasıtasıyla oldu. Attila Karaosmanoğlu ve Necat Erder’le New York’ta arkadaş olmuştuk. Attila Harvard’da gidiyordu ama uğradığında beni aramış, bulmuştu; daha önce tanışmazdık, dost olmuştuk. Necat Erder de bir süreliğine New York’ta kaldı bilimsel çalışmalar için. Onunla da çok yakın arkadaş olduk. İkisi de beni sevdiler, beğendiler. Ticari hayattaki başarıyı, reklamcılıktaki yeteneğimi biliyorlardı. DPT kurulunca Attila Karaosmanoğlu İktisadi Kalkınma Dairesi’nin başkanı oldu genç yaşta. Necat Erder de -ondan biraz daha yaşlı ama yine de gençti- Sosyal Kalkınma Dairesi başkanı oldu. İkisi görevlerine atanınca beni yetenekli buldukları için DPT’ye aldırıldılar. On iki kişi aldırıldılar ama ötekilerin hepsi iktisatçı ya da mühendisti. Beş yıllık planın içeriği üzerine teknik çalışmalar yapıyorlardı. Ben planı tanıtmak için hem ulusal hem uluslararası basınla ilişkileri yürüttüm, gerek planlama fikrini gerek planın kendisini tanıtan Türkiye için yeni bir çok yayın yaptım, etkinliklerde bulundum. O zamandan bu zamana çok ilerledi bu alan, çok yetenekli insanlar var bu işleri yapan ama o zamanlar bir avuç insan vardı, onlardan biri de ben gibiydim herhalde; arkadaşlar öyle düşünmüşlerdi. Orada da başarılı oldum diyebilirim. Geceli gündüzlü çalıştım. Yedek subaylıktan daha ağır bir çalışma yaptım aslında. Ankara’da o zaman boşalmış olan meclis binasındaydı DPT, orada çalışıyordum. Bir yandan da ODTÜ’de dışarıdan yarı zamanlı hocalık yaptım. Ayrıca birçok radyo programları hazırladım. O zamanlar pek az yapılan şeyler yaptık

radyoda; mesela dört bölümlük yirminci yüzyıl belgeseli yazdım radyo için. 1962 yılında yayınlandı; büyük heyecan yarattı, çok güzel oldu. Bizim radyolarda yapılmamış bir şeydi, büyük bir yenilik oldu. Önemli sanatçılar seslendirmeye katıldılar. Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Genco Erkal, Kerim Afşar gibi isimler vardı.

Savaşır: O tarihlerde konservatuarla da ilişkiniz vardı herhalde.

Halman: Birçok dostum vardı ve bunların birçoğuyla New York'taki plak mağazaları işinde tanışmıştım. Sanata, musikiye meraklı olan insanlar gelirler, benim başında olduğum şirketten plaklarını alırlardı. Büyük tenzilat yapardım, yardımcı olurdum. Bu sayede birçok dostluklar kurdum New York'ta uzaktan uzağa. Buraya gelince tabii onların sanat faaliyetlerini izliyordum. Bazı konularda danışıyorlardı. Bazıları çeviri istiyorlardı. Çok sağlam dostluklar kurmuştum sanat alanında de. Radyo programının prodüksiyonunu Mahmut Tali Öngören yaptı. O da herkesi tanıyordu. Muhteşem bir dizi oldu. Başka programlar da yaptım. Birçok değişik alanda varlık gösterdim. En hoş olan şeylerden biri de Yüksek Planlama Kurulu toplanmaya başladığında, 1962 yazında beni raportör yapmaları oldu. İnönü'nün başkanlığında toplanıyordu kurul ve kabinenin yarısı hemen hemen her toplantıya geliyordu. Türkiye'nin siyasetini, iktisadi sorunlarını, sosyal sorunlarını iktisatçıların, sosyologların, memleketi çok iyi tanıyan uzmanların, siyaset aleminin en tanınmış insanların ağzından dinledim; başbakanla, başbakan yardımcısıyla kırk beş gün süren o toplantılarda tanıştım. Çok iyi dostluklarım oldu siyasette önde gelen kişilerle de. Birdenbire Türkiye'yi yeniden öğrendim, yeniden keşfettim diyebilirim. Çok zengin, sağlam bilgilerle, en güvenilir istatistiklerle konuşuluyordu Yüksek Planlama Kurulu'nda. Siyasi bakımdan çatışan insanların görüşlerini, fikirleri içinden yaşıyordum. Fakat askerlik bitince Amerika'ya döndüm. Eşim oradaydı. Yeni bir çocuğum doğmuştu. O da İstanbul'da actress; hatta dün Afife Jale en iyi kadın oyuncu ödülünü kazandı.

Savaşır: Tebrik ederim.

Halman: Defne Halman.

Savaşır: Ben bilmiyordum bu bağlantıyı; ismen biliyorum sadece.

Halman: Evet, benim kızım... O yeni doğmuştu. Ben burada askerdeyken, DPT'deyken doğmuştu. Sekiz aylıktı. İlk defa sekiz aylıkken gördüm onu. O zaman asker olduğum için izin vermiyorlardı çıkmamıza. Sonuçta Amerika'ya döndüm ve akademik hayata girdim. Önce Princeton Üniversitesi'ne girdim. Bir yıl sonra Princeton'a ilaveten New York Üniversitesi'nde de hocalığa başladım. Fevkalade zevkli bir işti. Zaten askere gelmeden önce, Columbia Üniversitesi'nden mezun olunca orada hocalığa başlamıştım. 1953'te başladım; yirmi iki yaşındaydım. Hatta ilk sınıftaki bütün öğrencilerden daha gençtim.

Savaşır: Hangi alandaydınız?

Halman: Türk Dili Edebiyatı ve Kültürü. Yedi sene bu alanda çalışmıştım ticari işlerimin yanı sıra; akşam dersleri veriyordum orada. Dedğim gibi çok savruk, çok dağınık, karışık bir

hayatım oldu; bütün hayatım böyle oldu. Hemen hemen hiçbir zaman tek bir işte bulunmadım. Daima birkaç farklı işte bulundum; birkaç değişik sahaya girdim, çıktım. Onun için kolay bir biyografi değil bu.

Savaşır: Biyografinizi yazmayı düşünüyor musunuz?

Halman: Düşünmüyorum çünkü 2001 yılında Türkiye İş Bankası'nın "Nehir Söyleşi" adlı bir söyleşi dizileri var... Benim hayatım hakkında o diziden bir kitap çıktı.

Savaşır: Bulunmuyor yalnız.

Halman: Evet, bulunmuyor. Bir kere basıldı; kısa sürede bitti. Daha sonra yeniden basmadılar. O zamana kadar, 2000 yılına kadar hayatımın önemli olan her şeyini orada anlattım. O yüzden yazmanın anlamı yok diye düşünüyorum. Yani son on yıl için yazmak belki cazip olabilir ama... Birinci kitap çok fazla satış yapmadığı için... Mesela aynı diziden bazı kitaplar çok baskı yaptılar; on, on iki baskı yapanlar oldu. Benimki sadece bir baskı yaptı. Demek ki okurlarda fazla ilgi yok yahut ben başarısız anlattım hayatımın hikâyesini. Yazmayı düşünmüyorum kısacası. O kitap çıktı; isteyenler okuyabilirler.

Savaşır: Belki buna da değiniriz: Bizim kültürel hayatımızdaki kopukluklar meselesiyle ilişkili bir durum var burada.

Halman: Evet, belki de... Sonra hocalığa başladım orada. Çok zevk alıyordum. İki üniversitede birden ders veriyordum. Tabii yorucu bir şey. Çünkü bir tanesi New York'un içinde, evime yakındı ama diğeri Princeton'da; Otobüsle bir buçuk saat. Gidip gelmek çok zor oluyordu ama dişimi sıktım, yorulmadım hoşlandığım için. İyi öğrencilerim oldu. Onların bazıları şimdi profesör, bazıları dekan oldular. Çok değerli öğrencilerdi. Sonra 1965'teydi galiba, 66'da yahut, Abdi İpekçi geldi yine New York'a. Ben daha önce 50'li yıllarda plak şirketindeyken dost olmuştuk Abdi'yle; çünkü çok meraklıydı klasik batı musikisine. Her geldiğinde çok sayıda plak alırdı, ben hep yardımcı olurdu, indirim yapardım ona. İyi dost olduk. 65'te geldiğinde bir gün konuşurken, "Burada sen enteresan bir hayat yaşıyorsun Türkleri tanıyorsun, Amerikalılar arasında da çevren var, enteresan haber olursa Milliyet'e yazar mısın?" diye sordu. "Olur, yazarım," dedim. Gayet cazip bazı haberler buldum, gönderdim. Bunları basmaya başladı, hatta bazıları birinci sayfada çıktı. Sonra Abdi'den teklifler gelmeye başladı, "Şu konuda bir dizi hazırlamak istiyorum, Türkiye'de kimseyi bulamadım; yazmayı kabul eder misin?" Ben onu yazdım, beğendi. Sonra sırf kendi edebi merakım dolayısıyla Tevfik Fikret'in oğlu Haluk'u buldum. Haluk dargındı Türklere, çünkü arkadaşları arayıp ayıplamışlar Amerikalı oldu, papaz oldu filan diye. Gazeteciler çok yanlış yaklaşımlarla aramışlar. Görüşmek istemediğini söylemiş. İlişkisini tamamıyla kesmişti Türklere. Ben ona çok sevecen, saygılı bir iki mektup yazdım. Dedim ki, "Ben tamamıyla iyi niyetlerle sizinle görüşmek istiyorum, sırf akademik merak dolayısıyla. Kabul ederseniz ister yazışarak ister yüz yüze sizinle görüşürüm. En çok istediğim babanızın hatıralarını bir şekilde

nakletmeniz, kendi izlenimlerinizi, varsa babanızın yayımlanmamış şiirlerini, açıklayabileceğiniz mektupları yahut Türkiye'ye ya da Amerika'daki bir müzeye armağan edebileceğiniz hatıra eşyalarını benimle paylaşmanız.” Adamın anlaşılabilir hoşuna gitti, bir güven duydu. Görüşmeyi kabul etti. Yüz yüze görüşmeyi de kabul etti fakat tam o görüşmeyi yapacağımız tarihte vefat etti. Bende o temastan galiba sadece beş tane uzun mektup kaldı. Çok enteresan açıklamalar yapıyor o mektuplarda. Bir süre bekledikten sonra mektupları Milliyet için bir dizi haline getirdim. Dört beş yazıdan oluşan bir dizi. Müthiş ilgi gördü: Onyıllarca kimsenin temas edemediği, görüşemediği Haluk bir Türk'e hayatını anlatıyor ve işfaatta bulunuyordu bazı konularda... Bu Abdi'yi de çok etkiledi. 68'te New York'a tekrar geldiğinde, “Çok ciddi bir şey konuşmak istiyorum, biliyorum burada iyi işin var, memnunsun ama sana Milliyet'te köşe yazarlığı teklif ediyorum,” dedi. Refi Cevat Ulunay o zamanlar çok popüler bir yazardı. Milliyet'in ikinci sayfasındaki sol köşeyi o yazıyordu ki Abdi'nin baş sayfadaki yazısından sonra en önemli köşe oydu; “Sana,” dedi “O sayfayı teklif ediyorum ama haftada yedi gün yazmak üzere.” Şimdi altı gün yazıyorlar ama o zaman belli başlı köşe yazarları yedi gün yazıyorlardı. “Bunun için Türkiye'ye gelmen lazım,” dedi. “Abdi,” dedim “Ben burada evliyim -o zaman üç çocuğum var: birincisi birinci evliliğimden, iki tanesi ikinci evliliğimden. Çocuklar küçük... Eşim BM'de çalışıyordu fevkalade memnundu işinden. Benim iki üniversitede işim var- nasıl gelirim?” “Gel dene, eğer beğenmezsen dönersin,” dedi, “Çok başarılı bir köşe yazarı olacağına inanıyorum.” Ben “Beni mazur gör,” dedim. Gitti; Türkiye'den bir iki mektup yazdı: “Gelmeyi ciddi olarak düşün, biliyorum hayır dedin ama gelirsen çok iyi olur.” Sonra birdenbire denemeye karar verdim bu işi. Türkiye'de daima bir şeyler yapmak istiyordum, bir fırsat, hem de mükemmel bir fırsat olabilirdi bu: Milliyet'in başmakale yazarından sonra birinci köşe yazarı olmak. Karımla konuşup kabul ettim. Üniversitelerden izin aldım, Şubat 1969'da geldim ve 2 Şubat'ta yazmaya başladım. Başlangıçta okurlar galiba anlayamadılar; çünkü ben değişik bir şey yapmalıyım diye düşünüyordum köşe yazarı olarak. O zaman -siz hatırlamazsınız galiba, çok gençsiniz- herkes mutlaka bir ideolojiye bağlı olarak yazıyordu. Abdi pek öyle değildi ama onun da sosyalizme kaydığını okurlar çok iyi biliyorlardı. Ben tamamen ortada, objektif olmaya ve her partiyi her lideri vicdanıma göre, düşünceme göre eleştirmeye karar verdim. Hiçkimsenin sırf yalakalık olsun diye övgüsünü yazmayacaktım. Beğendiğim partinin ya da siyaset adamının yanlış bir icraatı olursa dürüstlikle onu da yazacak, eleştirecektim. Bu doğrultuda yazmaya başladım; eşten dosttan endirekt olarak kulağıma haberler gelmeye başladı: “Artık rengini belli etsin,” diyorlar okurlar, “Amerikan dostu mu, düşmanı mı? Kremlinci mi yoksa komünizm düşmanı mı?” bunlar anlaşılmıyormuş. Objektif olunca, iyinin hakkını verince kötüyü eleştirince şiddetli bir şekilde, insanlar anlayamıyordu: “Bu adam herhalde komünist ki Amerika aleyhinde bu kadar yazıyor yahut herhalde büyük bir Amerika dostu ki Kremlin'i bu kadar acı eleştiriyor.” Böyle

bir imaj yarattım: Tamamıyla dürüst, objektif, tarafsız bir köşe yazarı. Bu Abdi'nin de hoşuna gitti. Gerçi ona da boyuna sorular geliyormuş, baskılar oluyormuş, ideolojimi belli etmem doğrultusunda. İdeolojisi olmayan bir insan düşünemiyorlardı; bir erdemsizlik sayılıyordu hem de bir siyasi hata gibi görülüyordu. İnsan yazarsa, aydınsa mutlaka bir ideolojiye bağlı olmalı, yazdıklarını da ideolojik olarak yazmalı gibi bir anlayış vardı Türk basınında. Ben onu değiştirmeye çalıştım ve galiba başardım. Sağdan soldan basında da eleştiriler gelmeye başladı; mesela iki gün arayla sağcı bir gazete “Kremlin’in uşağı” diye yazdı benim hakkımda. Bir solcu gazete de “Washington’ın adamı” diye yazdı. Ant dergisi vardı, Komünist dergi -dostumdu Yaşar Kemal o da destekliyordu Ant’ı hatta ortaklarından biriydi galiba- Çekoslovakya olayı dolayısıyla Sovyetler Birliği’ni çok şiddetli eleştirdiğim için kapağa fotoğrafımı koyup üstüne kocaman bir X çizerek beni lanetlemişlerdi. Böyle şeyler oldu ama galiba iyi niyetli okurların hepsi hiç kimsenin adamı olmadığımı, hiçbir ideoloji için hiçbir parti uğruna çalışmadığımı, tamamıyla objektif kalan, tarafsız yazan bir insan olduğumu anladılar. Öyle bir imaj yarattım. Geriye dönüp baktığımda fevkalade memnunum bundan. Ondan sonra buna benzer yazarlar çıkmaya başladı basında. Ona da çok seviniyorum. Yeni bir anlayış, yeni bir yaklaşım geliştirmiş oldum diye düşünüyorum. Sonra 69 Eylül’ünde Amerika’dan, özellikle Princeton’dan beni çağırılmaya başladılar. Ben de dedim ki, “Ben asıl akademik hayatta olmak istiyorum.” Abdi’yle konuştum, Abdi çok üzüldü. “Bari haftada bir, Pazar günleri yaz,” dedi. O köşeye Burhan Felek geldi benden sonra. Ben haftada bir yazı yazmayı kabul ettim. Eylül 1969’dan itibaren tek bir yazıya geçtim. O yazılar da epey ilgi gördü. Gelen mektuplardan, haberlerden anlıyordum onu. 71’de 12 Mart darbesi oldu. Ben devam ediyordum yazmaya. Hükümet kuruldu. Nihat Erim hükümetin programını okudu mecliste. Orada uzun uzun yapılacak işleri anlatıyor. Bir cümle de var: “Kültür Bakanlığı kurulması düşünülüyor.” Bu kadar kısa bir cümle, daha fazla bilgi de vermiyor. Ben onu görünce “Kültür Bakanlığı” başlıklı bir yazı gönderdim Milliyet’e: “Bu fevkalade iyi olur, Türkiye’nin pek çok memleketten daha iyi çalışan bir Kültür Bakanlığı’na ihtiyacı var ve Kültür Bakanlığı şu şu işleri yapmalı, yapabilir,” diye bir nevi Kültür Bakanlığı programı çizdim. Tek bir yazı olarak çıktı ama gayet zengin, ayrıntılı, kapsamlı bir kültür programı vardı yazıda. Bir süre sonra Attila Karaosmanoğlu telefon etti; başbakan yardımcısı olmuştu o da o zaman.

Savaşır: Onbirler olayında sizin konumunuz neydi?

Halman: Ben onbirlere katılmadım.

Savaşır: Şimdi benim hafızamın içindesiniz artık.

Halman: Katıldım zannetti, katılmamı bekliyordu birçok kimse, ama katılmadım. Onun da niçin olduğunu söyleyebilirim. Söyledim de, birçok yerde çıktı hatta bahsettiğim kitapta teferruatıyla anlattım bunları. Attila dedi ki, “Yakında Türkiye’ye gelecek misin? Acaba görüşebilir miyiz? Seninle önemli bir şey konuşmak istiyoruz.” Tesadüf işte yaz tatili

yaklaşıyordu ve biz ailece yazları İstanbul'a sık sık gidiyorduk. Büyük Ada'da kalıyorduk. Dedim ki, "On gün kadar sonra geliyoruz." "Gelince hemen beni arar mısınız?" dedi; "Ararım tabii," dedim. Geldiğim günün ertesi günü Attila'yı aradım. "Başbakan seninle görüşmek istiyor; İstanbul'a geliyor" dedi, "İstanbul'da görüşün isterseniz ama daha uzun bir görüşme gerekli olabilir o yüzden de sen birkaç gün sonra Ankara'ya gelersin." Erim geldi, havaalanında görüştük. Tanışmak istediğini söyledi. "Ankara'ya ne zaman gelebilirsiniz?" diye sordu. Ben, "Ne zaman isterseniz gelirim," dedim, "tatildeyim şu sıra". "Telefon edin, özel kalemde randevu alın gelin," dedi. Bir süre sonra gittim, hemen randevu verdiler. Görüştüm. Ne teklif edeceğini bilmiyordum tam olarak ama Türkiye'nin yurt dışında tanıtımı işi için çağrıldığımı düşünmüştüm. Böyle bir şey bekliyordum aslında fakat Nihat Erim, "Ben sizin Milliyet'teki Kültür Bakanlığı yazınızı okudum; geniş çaplı bir bakanlık icraatı önerisinde bulunuyorsunuz. Bu benim çok hoşuma gitti, acaba bana ayrıntılı bir rapor, kaynakları, imkanları düşünerek daha geniş çaplı bir rapor hazırlayabilir misiniz?" diye sordu. "Hazırlarım tabii," dedim. "Ne kadar sürer?" dedi, "Vallahi," dedim, "otelime bir yazı makinesi gönderirseniz herhalde yarın getirebilirim." "O kadar çabuk yapabilir misiniz?" "Yaparım, kafamda çok canlı bu düşünceler," dedim. Hemen özel kaleminden yazı makinesi gönderdiler. Büyük Ankara Oteli'nde kalıyordum, şimdiki Rixos'ta. Orada oturdum odamda birkaç saat o akşam, birkaç saat de ertesi sabah çalışıp beş altı sayfalık bir rapor yazdım. Telefon edip, "Bitti, ne zaman getireyim raporu?" diye sordum. "Mümkünse hemen gelsin," demiş Nihat Erim. Raporu verdim. Biraz baktıktan sonra, "Ben size Kültür Bakanlığı'nı teklif etmek istiyorum, kabul eder misiniz?" diye sordu. O kadar kısa ve kesin bir andı. "Şeref duyarım," dedim, "Benim çok önemseydiğim bir iş; Kültür Bakanlığı'nın Türkiye için mutlaka gerekli olduğuna uzun zamandır inanan birisiyim, kabul ederim tabii," dedim. "Ne zaman başlayabilirsiniz?" diye sordu; "Resmi Gazete'de siz yayınladığınız anda gelebilirim," dedim. "Siz gidin şimdi İstanbul'a; bir iki gün içinde Ankara'ya gelir başlarsınız," dedi. O şekilde başladım. O Milliyet'teki yazı çok büyük bir rol oynadı bir de tabii Attila Karaosmanoğlu'nun beni çok eskiden tanımış olması ve DPT'deki çalışmamı çok beğenmiş olması. Gerçekten de canla başla çalışmışım. Türkiye'de o zamana kadar görülmeyen birçok yenilikler yaptım kendi çalışma alanımda.

Savaşır: Kim öne çıkıyor daha çok? Anladığım kadarıyla Attila Karaosmanoğlu ve Abdi İpekçi Türkiye'yle bağlantınızda önemli bir rol oynamış.

Halman: Pek çok başka tanıdıklarım da vardı.

Savaşır: Sormaya çalıştığım: Sizin dönmenizde ve burada aktif rol oynamanızda kilit isimler kimlerdi?

Halman: Evet, tabii onlardı. Ama mesela DPT'de çalışırken oradaki müsteşar Şinasi Orel'di. Tesadüf Nihat Erim'in ilk kabinesinde Milli Eğitim Bakanıydı. Nihat Erim ona da sormuş, "Seninle çalışmış, nasıl buluyorsun?" diye. O da çok severdi beni, hatta terhis olduktan sonra

burada kalmamı çok istemişti. Bir çok başka kimselere de sormuş; herkes iyi şeyler söylemiş. Yalnız bir kişi -kim olduğunu bilmiyorum ama tahmin ediyorum - demiş ki, “Çok çalışkan adamdır, fakat iki lafı bir araya getirip konuşamaz [gülüyor].” Hatta bunu Sadi Koçaş hatıralarında yazdı. “Bizim bir arkadaşımız böyle demişti halbuki gördük ki Türkçe ve İngilizce olarak çok güzel konuşmalar yapıyor. Dinleyince inanamadık,” gibilerinden bir şeyler yazdı hatıratında. Çok tanıdığım vardı: tesadüfen, değişik şekillerde önemli bir çok insan tanımışım; siyasi alemde de edebi alemde de. Yaşar Kemal’le iyi dost olmuştuk mesela.

Savaşır: 12 Mart döneminden sonra politik hayattan uzak durdunuz galiba.

Halman: Ben politikaya girmedim. Kültür Bakanlığı yaptım.

Savaşır: Yani devlet hizmeti yaptınız.

Halman: Devlet hizmetindeydim. Politikaya girmeyi düşünmedim, hiçbir zaman istemedim. Çeşitli teklifler oldu partilere, siyasi hareketlere katılmam için. Hiçbirini kabul etmedim. Hiçbir zaman milletvekili olmadım. Hiçbir partiye üye olmadım, olmayı düşünmedim. Daima partiler dışında ve mutlak olarak tarafsız kaldım ve hala da öyleyim.

Savaşır: Evet bu yönden partiler dışında kaldığınızı biliyorum ama teknokratlar kabinesi diye de anılan kabinede görev aldınız.

Halman: Ben onlara katılmadım. O şekilde istifa bence devlet adabına uygun değildi: yani isyan tarzında istifa, bir şeyi baltalamak, hükümeti devirmek için istifa... Ben ona alet olmak istemedim.

Savaşır: 12 Mart döneminden sonra tekrar akademik hayata ve edebiyat çalışmalarına döndünüz sanıyorum.

Halman: İşte bakanlık beş ay sürdü ama bazı bakımlardan başarılı oldu, iz bıraktı galiba. Şimdi bile, “Neydi o bakanlık dönemi!” diyenler var. Belki beni avutmak yahut da “Yazık bu ihtiyara, iyi bir şey söyleyelim,” demiş olmak için söylüyorlar ama [gülüyor]... Hala bunu söyleyenler var ki aradan otuz sekiz buçuk yıl geçti. O zaman başlattığımız işleri beğeniyle hatırlayanlar oluyor. Bu beni memnun ediyor tabii, çok duygulanıyorum, gururlanıyorum. Bakanlığım biter bitmez döndüm Amerika’ya.

Savaşır: Bu arada radyoculuk, müzik tamamen bir yana mı bırakıldı?

Halman: Birleşmiş Milletler radyosunda hep çalıştım. Eşim de oradaydı; eşimle zaten orada tanıştık ve radyo programlarında beraber olduk. Asıl iş onundu ama ben yardımcı oldum. Değişik diller kullanılıyordu Birleşmiş Milletler’e ait belgesellerde her hafta. Değişik dillerde BM çalışmaları hakkında programlar yapılıyordu, onlara katılıyordum. Bazılarını ben yazıyordum, eşim izinli ya da hasta olunca programları ben yapıyordum. Çok uzun süre 1954’ten sonra onyıllar boyunca şu veya bu şekilde BM radyosu için çalıştım, bir şeyler yaptım. Ama Türkiye radyoları için de bir şeyler yaptım. Edebi programlar hazırladım. Amerika’da çok televizyon programına katıldım. CBS, NBC gibi önemli şebekelerde birçok sohbet, tartışma

programına katıldım. Tecrübe edindim televizyonda da. Çok rahat hissediyorum kendimi kamera karşısında. Çok çılgınca, değişik işler yaptım.

Savaşır: Edebiyatta yaptıklarınıza baktığımda beni en çarpan şeylerden biri batı edebiyatındaki kanon eleştirisi bu kadar gündemde değilken siz çok ihmal edilen konulara el attınız: Eski Mısır şiirleri, Eskimo şiirleri gibi... O zaman oryantalizm eleştirisi, kanon eleştirisi gündemde yoktu. Neydi sizi buna sevkeden?

Halman: Evet tabii. Eski Mısır şiiri hakkında kitap yazdım mesela. Benim çok maymun iştahlı bir kafam ve kişiliğim var. Birçok değişik konularda, alanlarda, ihtisas dallarında çalışma yapmak istiyorum. Hiçbirinin ustası olamıyorum belki ama bazı katkılarda bulunmaya çalışıyorum. Dünya edebiyatına ben çok geniş çapta bir merak sardım. Sadece bir dilde yahut bir kültür çerçevesinde edebiyatı düşünmedim de gerek yeni gerek eski dünya edebiyatını tümüyle merak ettim ve mümkün merteye izlemeye, okumaya çalıştım. Bunlardan hoşuma gidenleri de bir şekilde Türkçe'ye kazandırmaya çalıştım. Boşlukları doldurmak istedim; yeni alanlar, yeni kanallar açmaya uğraştım. Eskimo şiirleri öyleydi, eski Mısır şiirleri mutlaka öyleydi tabii. Bazı önemseydiğim şairler hakkında kitaplar hazırladım. Bunlar epey bir emek ürünüydü, bir şey de kazandırmıyordu maddi olarak ama bana verdiği entelektüel, manevi ve edebi zevk çok büyüktü. Böyle şeyleri hala yapıyorum.

Savaşır: Biraz da akademik kimliğinizden konuşalım isterseniz.

Halman: Akademik kimliğe düşkün olan birçok insan belirli alanlarda uzmanlaşmayı tercih ediyorlar. Bazıları sadece belirli bir dönemin edebiyatı üzerinde çalışıyor. Bazı edebiyat profesörleri tek bir yazar yahut tek bir şair üzerine kuruyorlar bütün kariyerlerini; böyle çok insan vardır özellikle batı üniversitelerinde. Tek bir dönemi incelemiştir: yalnız Dostoyevski uzmanıdır, yalnızca Shakespearecidir başka hiçbir şeyle meşgul olmaz. Ben öyle değildim. Ben, konuşmamızın en başında söylediğim gibi, çok savruk, dağınık bir insanım. Çabuk sıkılıyorum dar kapsamlardan; klostrofobi dolayısıyla dışarı çıkmaya, geniş ufuklara yönelmeye çalışıyorum.

Savaşır: Bu fakültenin dekanı olarak nasıl çerçevesiyorsunuz Türk edebiyatını? Bildiğim kadarıyla Türkçe'den de İngilizce'ye çeviri yaptınız.

Halman: Çok tabii, çok.

Savaşır: Peki edebiyat eğitimini nereye oturtuyor, nasıl çerçevesiyorsunuz? Türk Edebiyatı'nı dünya edebiyatı çerçevesinde mi, karşılaştırmalı bir çerçevede mi düşünüyorsunuz?

Halman: Benim daha genç yaşlarda yapmaya ant içtiğim şeylerden biri çok beğendiğim Türk Edebiyatı eserlerini mümkün merteye dünya edebiyatı çerçevesi içine sokmaktı; bunun da yolu elbette çeviriden geçiyordu. Onun için İngilizce'yi mükemmel öğrenmeye çok özen gösterdim. Çok çalıştım, çok mahir, ince usuller kullanarak... Bir metodumu anlatayım mesela: Türk şiirini İngilizce'ye çevirmeye ve bunu çok önemli bir uğraş olarak benimsemeye karar verdiğim sırada

söylediğim o plak şirketinde çalışıyordum. Bütün bir gün çalıştıktan sonra akşam -diyelim ki yedide- şirketten çıkmadan şiir plakları alırdım yanıma o zamanlar çok rağbette olan; bazıları şairlerin kendileri tarafından doldurulmuş olan şiir plakları vardı. Dünyanın en önemli şairleri kendi seslerinden plaklar doldururlardı onlar da şirkete gelirdi; her türlü plak gelirdi çünkü. Plakları ve şairlerin kitaplarını alır, yemekten sonra evimde sükunet içinde salim bir kafayla plakları dinler, İngilizce şiirlerin ritimlerini, diksiyon özelliklerini, okuma tarzlarını ve şiirlerin nasıl canlandırılabilceğini, kimlerin bunu ne şekilde yaptığını günü gününe izlemeye, öğrenmeye çalışırdım; dokuma işlesin isterdim. Ondan sonra başladım çevirileri profesyonel olarak yapmaya Türk şiirinden İngilizce'ye. Bu yaklaşımın çok faydasını gördüm. Çünkü halis bir İngilizce şiir ritmi anlayışı edindim bu şekilde; şiir dilinin otantik olarak nasıl kullanılması gerektiğini bu metotla öğrendim. Sadece sessiz okuyarak değil, iyi okunmuş bir plağı dinleyerek, canlı bir yaşantı olarak İngilizce şiiri içime sindirdim. Ondan sonra kendime güvenim çok arttı yaptığım çeviriler bakımından. Baktım ki İngilizce'yi anadili olarak kullanan çevirmenler kadar ilgi görüyor çevirilerim; ne göstersem kabul ediliyor, yayınlanıyor, daha fazlasını istiyorlar, özel sayılar hazırlamamı istiyorlar dergiler için; makaleler yazıyorum, ansiklopedilere katkıda bulunuyorum Türk edebiyatı hakkında ama bir yandan da hiç vazgeçmeden Türk şiirini İngilizce'ye çeviriyorum ve herhangi bir İngiliz ya da Amerikalı çevirmenin yapabileceği kadar iyi yapıyorum. Ama benim avantajım tabii Türkçe'yi onların bilebileceğinden, öğrenebileceğinden çok daha iyi bilmemdi. Dört başı mamur bir çevirmen oldum diyebilirim. Birçok insan güzel çeviriler yaptı ama benim kadar değişik dönemlerden Türk şiirini otantik bir şekilde İngilizce'ye çeviren olmadı. Divan şiirini de çevirdim, halk şiirini de çevirdim, Tanzimat şiirini de, modern şiiri de çevirdim.

Savaşır: Hala yapıyorsunuz

Halman: Tabii tabii. Durmadan yapıyorum. Çevirmen olarak kendime çok güveniyorum ama fazla ferahlamadan. Çünkü ferahlık büyük bir tehlike çevirmen için. İyi yaparım diye düşünürse bir insan, o yanlış bir özgüven haline geliyor. Hep özen göstermek lazım, hep sorgulamak lazım, beğenmediğiniz çeviriye imha etmeniz lazım. Bazı şiirler dil bakımından, üslup bakımından, maneviyat bakımından çeviriye elverişli olmayabilir çevirmen açısından; o zaman çeviri yapmamak, şiire, onun şairine ihanet etmemek lazım. Vicdani muhasebeyle çeviriyorum daima. Gerçekten iyi oluyorsa yayınlıyorum çevirilerimi; emin oluncaya kadar yayınlamıyorum. O yüzden emin olana kadar bekletirim çevirileri; beklettikten sonra yırtıp attıklarım, imha ettiklerim oluyor yeterince başarılı olmamışsa kendi gözümde.

Savaşır: Bu ara üzerine çalıştığınız bir şey var mı?

Halman: Vaktim çok az tabii buradaki işler ve başka işler dolayısıyla ama vakit buldukça Shakespeare'in hiç çevrilmemiş olan şiirlerini çevirmeye çalışıyorum. Son zamanlarda Türkçe'den İngilizce'ye çok az çeviri yaptım çünkü en önemsedğim şairlerin en beğendiğim

şiiirlerinin çoğunu çevirdim ve yayınladım. Artık yapmak istediğim pek fazla çeviri yok Türk Edebiyatı'nda. Elbette bazı çeviriler yapmak hoş olabilir ama çevirmek istediğim önemli şiiirlerin hepsini çevirdim diyebilirim: Yunus Emre'yi çevirdim; yaklaşık seksen tane şiiirini ve yayınladım. Yunus Emre üzerinde biraz daha çalışacağım belki ama daha çok akademik, bilimsel tarzda çalışma yapmayı düşünüyorum; daha çok onun gerektirdiği bazı kısmi çevirileri yapabilirim. Mevlana'dan çok çeviri yaptım Türkçe'ye ve İngilizce'ye. Shakespeare'in sonelerini çevirdim; bence çok başarılı oldu o soneler; bununla iftihar ediyorum ve savunuyorum her zaman. Ama şimdi hiç çevrilmemiş, uzun şiiirlerini çeviriyorum. Çok zor çeviriler bunlar; hele vezinli ve kafiyeli yapmak insanı çok yıpratıyor. Çünkü hem anlamı bütün incelikleriyle vermeye çalışıyorsunuz hem Türkçe bakımından otantik olsun istiyorsunuz hem de aslına sadık olsun, hiçbir pürüz olmasın, uydurma olmasın diyorsunuz; çünkü birçok çevirmen öyle yapıyor: Zor gelirse tahrif ediyorlar, kolaylarına geldiği gibi çeviriyorlar yahut da Can Yücel'in çok güzel yaptığı gibi aslına fazla aldırış etmeden yeni bir Türkçe şiiir yazıyorlar adeta. Güzel oluyor ama sadakat bakımından hiç değil.

Savaşır: Can Yücel'in yaptığına çeviri demeyelim isterseniz.

Halman: Çeviri değil, uyarlama, yeniden yazma... Çeviri bakımından ben o düşüncede değilim. İnanıyorum ki iyi, dürüst ve vicdanlı çevirmen aynı zamanda hem aslına sadık kalır –şekil ve içerik bakımından- hem de çevirdiğini çevirdiği dilde otantik, halis ve güçlü bir şiiir haline getirebilir.

Savaşır: O halde siz, "Kadın gibidir çeviri: Güzeli vefalı olmaz, vefalıysa güzel olmaz," anlayışına inanmıyorsunuz.

Halman: Evet, inanmıyorum ona. Bence çok iyi çevirmenler oldu ama onlar hem güzelliği hem sadakati sağladılar.

Savaşır: Burada parantez açıp kendimizden de biraz bahsetmek adına sormak istediğim bir şey var: *biri Dergisi*'nin bu sayısıyla birlikte elektronik yayıncılıkla basılı yayıncılığı bir arada götürmeye çalışan bir projeye giriyoruz. Sizin internet dünyasıyla ilişkiniz nasıldır?

Halman: Hiç yok. Ben mekanik olarak hiç becerikli değilim. Ellerimi iyi kullanamıyorum bir kere ve bir türlü öğrenemedim. İnternet hiç kullanmıyorum, bir bilgisayar sahibi olmadım. Bilgisayar hiç kullanmadım; Bilkent'in Bilgisayar Bölümü Başkanı Reyhan Hanım ders verdi, öğretmeye çalıştı; epey çalıştım, öğrendim ama sonra karar verdim ki kullanmayacağım ben bu aracı. Bir bakıma pişmanım ve utanıyorum ama cep

telefonu da kullanamıyorum mesela; hiç cep telefonum olmadı; hediye edenler oldu gerçi ama kullanamadım.

Savaşır: Bugünkü kültür dünyasında devletin yerini nasıl görüyorsunuz?

Halman: Politik açıdan bakmayayım ama ben Türkiye gibi bir ülkede devletin kültüre çok büyük hizmetler yapabileceğine inandım bütün ömrüm boyunca, hala da kesin olarak inanıyorum. Eğer iyi niyetli hükümetlerin elindeyse, eğer ideolojik propaganda aracı olarak düşünülüyorsa, parti kazancı için kullanmıyorlarsa kültür etkinliklerini, esaslı bir Kültür Bakanlığı'nın kültüre yurt içinde ve dışında yapabileceği temel hizmetler var ki ben bunların pek azının özel sektör tarafından yapılabileceğine inanıyorum bu memlekette.

Savaşır: Türkiye'de devletin tarafsızlık hüviyetini koruyabileceğini düşünebiliyor musunuz?

Halman: Düşünmüyorum. O yüzden pek heyecanla savunmuyorum bu görüşümü ama ben kendim Kültür Bakanlığı yaparken çok objektif olmaya ve her alana hizmet etmeye çalıştım. Halbuki birçok bakanlar mesela klasik batı musikisi düşmanı yahut Türk kültürüne çok hizmet etmek istiyor ama arkeolojiyi yeteri kadar milli saymıyor o yüzden arkeolojiye hizmet etmek istemiyor. Belirli alanlarda bilgileri olmadığı için hizmet vermekten kaçınıyorlar adeta, korkuyorlar bazı alanlardan. Tiyatrodan ya da özel tiyatrolardan nefret eden bakanlar oldu mesela. Bunlar çok yanlış. Bence kültürde devletin her alanı kapsayabilmesi, her alana iyi niyetle yardım etmesi, yatırım yapması, harcama yapması gerekir. Böyle bir anlayışla çalışan bir devlet, kültür için çok yararlı olur. Birçok dönemlerde ne yazık ki siyasi mülahazalarla, nefretlerle, tercihlerle çok yaratıcımıza haksızlık edildi: hapsedildiler, dövüldüler, işkence gördüler, susturuldu, gelişmelerine imkan verilmedi; devlet onlara yardım etmedi de sadece hükümeti destekleyen yandaşlarına yardım etti; bunlar çok yanlıştı. Bu yüzden pek çok kimse haklı olarak devlet kültüre karışmamalı diye düşünmeye başlamıştı. Hala bunu söyleyenler, düşünenler var. Bazı ülkelerde devlet kültüre katılmasa da olur görüşü hakim; Amerika'da bir Kültür Bakanlığı olmadı mesela... Yine orada da, bunu hep savunuyorum, bir esaslı Kültür Bakanlığı olsaydı mükemmel kültür etkinliklerini memleket sathına yaymak, götürmek bakımından önemli işler yapılabilirdi.

Savaşır: Amerika'da Kültür Bakanlığı yok ama kamu fonlarını kültür işlerine kanalize etmek için çeşitli mekanizmalar var.

Halman: Var ama yine de istenen, gerekli olan ölçüde değil. Özellikle şehirlerde yoğunlaşmış olan kültür etkinliklerini bir şekilde kırsal alanlara ve asıl sanat merkezlerinden uzak bölgelere götürmek bakımından Amerika'da böyle bir bakanlığın ya da koordinasyon kurulunun yapacağı büyük hizmetler var. Ama o işe hiç para harcanmıyor; yerel kuruluşlar da harcamıyorlar. Bir büyük şehirdeki belediye mesela Metropolitan Opera'yı getirip de bir temsil vereyim, bedelini belediye fonlarından ödeyeyim diye düşünmüyor hiçbir zaman. Yahut da belediyeler bir araya gelip de turneye çıkaralım belirli bir sergiyi, bir piyesi, bir müzisyenin konser turnesini organize edelim diye düşünmüyorlar. Ama merkezi bir bakanlık, vakıf ya da koordinasyon kurulu olsaydı bütün bunları yapabilirdi.

Savaşır: Ne zaman kesin dönüş yaptınız siz Amerika'dan? Sormaya çalıştığım: Daha sonraki Kültür Bakanları ile temasınız oldu mu hiç ya da etkiniz olduğunuzu hissettiniz mi? Sizin birikiminizden yararlanmak istendi mi?

Halman: Elbette. Birçok bakan, eksik olmasınlar, çok ilgi gösterdiler. Bazıları New York'a telefon ettiler daha bakan olur olmaz. "İlk bakansınız, bu bakanlığı siz kurdunuz, ben de bugün bakanlığa başladım, başlarken sizin hatıranız sormak istedim," diye telefon edenler oldu. Ankara'ya çağırıp danışanlar oldu bakanlar arasında. Çok iyi dostluk kurduğum kimseler oldu. Seyahat ettiğimiz bakanlar oldu. Mesela Namık Kemal Zeybek. Avrupa Kültür Bakanları toplantısına gidiyordu Palermo'ya beni New York'tan aradı telefonla: "Ben gidiyorum, katılır mısınız?" diye sordu. Ben de kabul ettim. Amerika'dan kalktım Roma'da buluştuk; Palermo'ya birlikte uçtuk ve toplantıya birlikte katıldık. Orada esaslı bazı katkıları oldu, büyük dost olduk. Şimdiki bakanla da gayet iyi ilişkilerim var. Birçok bakanla gerçekten çok iyi çalıştık. Birçok konularda danıştılar, kurullara davet ettiler, onore ettiler. Çok memnunum bu açıdan. Kimseyle bir sürtüşme yaşamadım. Ne istedilerse ben yapmaya çalıştım. Onlar da benim isteklerim konusunda hatırıma kırmadılar. Çok sağlam ilişkilerim oldu. Her bakanı tanıdım galiba. Mesut Yılmaz Kültür Bakanı olduğunda İstanbul'a davet etti beni; ardından Ankara'da uzun uzun konuştuk odasında Kültür Bakanının yapabileceği, yapması gereken işler hakkında. Çok danışıldı böyle.

Savaşır: Aklıma ister istemez 12 Eylül, askeri rejim dönemi geliyor. Siz 12 Mart'ta gelmişsiniz, 12 Eylül sırasında ne oldu?

Halman: Ben o sırada Amerika'daydım. İlder Türkmen'le iyi dost olmuştuk orada. Birleşmiş Milletler'de başdelegeydi. O sırada ben kültür faaliyetlerine devam ediyordum, televizyonlara çıkıyordum. İlder Türkmen Dışişleri Bakanı oldu. Bir süre

sonra bana dışişlerinde ilk defa yapılacak bir iş teklif etti. Kültür İşleri Büyükelçisi olacaktım. İlk ve tektim. Benden sonra başka birini tayin etmediler o işe; ilk ve son oldum aynı zamanda. New York'taydı ofisim; Birleşmiş Milletler delegasyonunda bir katı verdiler bana; Türkiye'nin bütün uluslararası kültür işlerini oradan yönetiyordum. Birçok ülkeye gittim, konferanslar verdim. Çok enteresan bir işti. Onu da yaptım iki sene. O sıralarda New York Times'da bir yazım yayınlandı. O yüzden Kültür İşleri Büyükelçiliğinden istifa ettim. İftihar ettiğim bir yazıdır o. İslam aleminin geleceği ve dünyada küçük devletlerin kurulması üzerine bir yazıydı. Yankı yaptı o yazı; birçok ülkelerin değişik gazetelerinde de çıkmıştı. Orada dünyada birçok küçük ulusal devletin kurulma ihtimali vardır, geleceğin dünyasında devletler parçalanacak, yerlerine küçük devletler kurulacaktır diyordum. Özellikle İslam alemi açısından ele almıştım konuyu. Mesela Sovyetler Birliği devam etmeyebilir, çözülecek ve yerine islami ya da Türkî Orta Asya Cumhuriyetleri kurulacaktır demiştim. On sene sonra gerçekleşti bu. Ayrıca Kıbrıs'ta bir Türk devletinin kurulacağını, Filistin'in kurulacağını ve bir Kürt devleti olacağını yazmıştım o yazıda ki hala inanıyorum buna; o olacak. Nitekim bu yazıyı yazdıktan üç sene sonra Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kuruldu; bir Kürt devleti de olacak.

Savaşır: Kuzey Irak'ta şimdi fiilen özerk bir yapı var.

Halman: Fiilen var ama, resmen de olacak. Bağımsız bir devlet olacak. Kendi bayrağı, kendi ordusu, kendi hükümetiyle tamamen bağımsız, egemen bir devlet olacak. Ben o yazıda bunun Türkiye toprakları üzerinde olacağını söylemiyordum ama yazdıklarım 12 Eylül'ün mimarı Ankara'daki paşaları rahatsız etmişti galiba. 1980'den bakıldığında birçok insan bu ne hayalperest adam böyle diye düşünmüştü. Ama gerçekleşti ve gerçekleşiyor yavaş yavaş bunlar.

Savaşır: Bu yazınızı arşivimize eklemek isteriz. Bize zaman ayırdığınız için teşekkürler.

Halman: Ben teşekkür ederim.

(Bu söyleşi biri Dergisi'nin 7. sayısında (İstanbul, 2010) matbu olarak yayımlanmıştır.)